

ارزیابی اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی با تاکید بر مهارت‌های ورود به جامعه

مقاله پژوهشی
اصیل
*Original
Article*

زینب طولابی^۱

چکیده:

هدف: پژوهش حاضر با هدف ارزیابی اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی با تاکید بر مهارت‌های ورود به جامعه انجام شده است. **روش:** طرح پژوهش از نوع طرح توصیفی-تحلیلی است و گروه نمونه ۲۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه دولتی ایلام؛ در سال تحصیلی (۱۴۰۰-۱۴۰۱) که به روش سهمیه‌ای با انتساب متناسب انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش شاخص‌های ارزیابی «کرک پاتریک» در سطح یک بود. **یافته‌ها:** نتایج با استفاده از روش تحلیل عاملی و روایی همگرا و واگرا نشان دادند که ضریب معناداری تاثیر آموزش‌های دانشگاهی بر مهارت‌های تخصصی (۰.۹۵) بر مهارت‌های فنی (۰.۹۶) بر مهارت‌های عمومی (۰.۹۶) و بر مهارت‌های فردی (۰.۹۴) است. **نتیجه گیری:** بنابراین با توجه به تاثیر آموزش‌های دانشگاهی بر مهارت‌های ورود به جامعه براساس ارزیابی دانشجویان، آموزش‌های دانشگاهی با ارایه آموزش‌های لازم منطبق با هر کدام از مهارت‌های مورد نیاز ورود به جامعه برای دانشجویان، بر آمادگی آنها برای ورود به جامعه تاثیر معناداری دارد.

واژگان کلیدی: ارزیابی، اثربخشی، آموزش‌های دانشگاهی، مهارت‌های ورود به جامعه

◆ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۶

۱. دکتر تخصصی مدیریت آموزشی، دانشیار گروه مدیریت دانشگاه ایلام. (نویسنده مسول). نمابر: 08432221635

Email: z.toulabi@ilam.ac.ir

مقدمه

اندازه‌گیری، سنجش، ارزشیابی و اثربخشی دوره‌های آموزشی، مفاهیمی هستند که به طراحان و برنامه‌ریزان آموزشی جهت اطمینان از مفید بودن آموزش‌ها، اطلاعات لازم را فراهم می‌کنند. در این پژوهش، اثربخشی به مفهوم میزان تحقق هدف‌هاست، از بین رویکردهای مختلف سنتی و نوینی که برای سنجش آن استفاده می‌شود. ارزشیابی اثر بخشی آموزش‌های دانشگاهی به طور خاص، دانش، مهارت‌ها و تغییرات رفتاری دانشجویان را اندازه‌گیری می‌کند (ایمان‌عسگر و همکاران، ۲۰۲۰). در یک مفهوم، آموزش، گسترش نگرش و دانش، مهارت و الگوهای رفتاری مورد نیاز یک فرد برای انجام عملکرد مناسب در یک تکلیف یا آموزش تجربه‌ای مبتنی بر شغل معین است. از نظر «رایینز» آموزش از طریق یادگیری با تغییرات نسبتاً پایداری که در فرد ایجاد می‌شود او را در انجام کار و بهبود توانای‌ها، تغییر مهارت‌ها، دانش، نگرش و رفتار اجتماعی کمک کند. بنابراین آموزش به مفهوم تغییر دانش، نگرش و تعامل با همکاران است. آموزش در لغتنامه دهخدا عبارت است از: عمل آموختن و تعلیم دادن. هدف آموزش را توسعه توانایی‌ها و مهارت‌های انجام کار است (دهخدا، ۱۳۸۵). یونسکو آموزش را دانش و اطلاعات مورد نیاز به وسیله نیروی انسانی به منظور ایجاد پیشرفت در تولید میدانند، به کمک آموزش انسان به مفاهیم زیادی رسیده و با به کار گرفتن مفاهیم یاد گرفته شده به حد بالایی از زندگی دست می‌یابد (پیرزاد و آهی، ۱۳۹۷). از دیدگاه جامعه‌شناسی، آموزش روش انتقال علم و انطباق آن در شرایط ویژه اجتماعی با نیازهای جامعه است. آموزش از جمله رفتارهایی است که کلیه افراد بشر به طور دائم و به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به آن مبادرت می‌ورزند و جهت آگاهی افراد شاغل، ایجاد و یا ارتقای سطح مهارت‌های شغلی، مهارت‌های اجتماعی و ادراکی آنها، ارتقای سطح نگرش افراد شاغل و ایجاد رفتار مطلوب و متناسب با ارزشهای پایدار جامعه در افراد به کار گرفته می‌شود. آموزش اساساً یادگیری است. دانشگاه در تلاش است که تجاربی فراهم آورد که فرد را در انجام اثربخش تر وظایف شغلی یاری دهد. بنابراین آموزش را میتوان به عنوان تلاشی از سوی دانشگاه‌ها برای تغییر رفتار اعضای خود به منظور افزایش اثربخشی تلقی کرد. آموزش، فرایندی است برای سازگاری افراد با محیط متحول جامعه و در نتیجه انطباق با محیط بیرونی. اگر برنامه ریزی دقیق، حساب شده و منطقی انجام نشود، چنین امری محقق نخواهد شد. برنامه‌ریزی آموزشی عمدتاً اهدافی از قبیل افزایش میزان اطلاعات، دانش و مهارت‌ها و قابلیت‌های افراد را در پی دارد و آنان را برای ایفای وظایف مشخص خود و

قبول مسئولیت‌های جدیدتر و بالاتر در محیط بیش از پیش آماده و مجهز می‌سازد. با توجه به اینکه جوامع دانشجویی جایگاه ویژه‌ای در نظام آموزش عالی دارند، لذا رشد و توسعه اخلاقی، فکری، شخصیتی آنان یک دستاورد و شاخص موفقیت برای آموزش عالی محسوب می‌شود. دانشگاه‌ها علاوه بر آموزش سواد آکادمیک و تخصصی به دانشجویان کارکردهای دیگری نیز می‌تواند داشته باشد، از جمله تجهیز کردن دانشجویان به انواع مهارت‌های مورد نیاز برای حضور مفید در جامعه، دانشگاه‌ها با فراهم کردن تجربه زندگی دانشجویی موجبات رشد و توسعه قابلیت‌های مدنی، حرفه‌ای و شخصیتی آنان را نیز فراهم می‌کند (Okolchina, et al, 2021). در آغاز این قرن، دانشمندان آمریکایی ثابت کردند که (۷۵-۸۵) درصد از موفقیت حرفه‌ای دانشجویان به مهارت‌های نرم و تنها (۲۵ تا ۱۵) درصد به مهارت‌های سخت بستگی دارد (نلسون جونز، ۲۰۰۲). امروزه مهارت‌های مورد نیاز موفقیت در جامعه به عنوان مهارت‌های زیربنایی لازم در دانشگاه‌ها مورد توجه قرار می‌گیرند. دانشگاه‌ها برای تحقق فرایندهای آموزشی متنوع و زیادی را صرف می‌کنند از جمله: زمان، انرژی، منابع مادی و منابع مالی. لذا به منظور اطمینان از برگشت سرمایه گذاری‌های انجام شده در بخش‌های مختلف نیاز به سازوکارهای ارزیابی است.

براساس گزارش موسسه ارزیابی نتایج یادگیری سال (2014) در حالیکه انطباق با انتظارات دلیل اصلی ارزیابی است اما به طور فزاینده‌ای رویکردهای ارزیابی برای بهبود عملکرد موسسات و مراکز آموزشی مفید هستند. (choudah, 2021).

بنابراین باید مشخص شود آموزش‌های دانشگاهی ارزش سرمایه گذاری را دارند یا نه؟ امروزه به توجه به پیچیدگی روز افزون زندگی اجتماعی و نیازهای متنوع جوامع انتظار می‌رود فارغ التحصیلان دانشگاهی بتوانند در هیأت یک شهروند متعادل و متوازن از قابلیت‌ها و مهارت‌های لازم برای ورود به جامعه بهره‌مند باشند. درک و بهبود پیامدهای یادگیری دانشجویان و فارغ التحصیلان هسته اصلی حرکت و رشد سرمایه انسانی است، روشن کردن آنچه مردم در دانشگاه‌ها آموخته‌اند نه تنها برای دانشجویان و دانشگاه‌ها بلکه برای کارفرمایان، صاحبان مشاغل، بخش‌های مختلف جامعه و ذی‌نفعان مفید است. (melguizo and coates, 2017) اما ارزیابی میزان مفید بودن آموزش‌های دانشگاهی به طرق مختلف انجام می‌شود. از مقیاس‌های تک بعدی تا استفاده از مدل‌های ارزیابی اثربخشی آموزشی. ارزیابی اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی یک کار چالش برانگیز است، به این دلیل که توافقنامه و یک رویه استاندارد معین در این زمینه وجود ندارد. علاوه بر این چالش، ترو

۵۷۴ ♦ ارزیابی اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی با تاکید بر...

(۱۹۹۶) در این زمینه اشاره می‌کند، حتی بهترین مدل‌های ارزیابی اثر بخشی در دانشگاه‌ها قادر به دریافت عمق واقعی و وسعت تاثیر آموزش‌های دانشگاهی بر دانشجویان نیست، به عقیده «ترو» تاثیری که دانشگاه‌ها بر روی دانشجویان می‌گذارند، به شکل‌های مختلف پدیدار می‌شوند. علاوه بر آن با سایر تاثیراتی که از بخش‌های مختلف دریافت می‌کنند، آمیخته و به صورت مجزا قابل ارزیابی نیست. برای سنجش اثر بخشی آموزش‌های دانشگاهی ضروری است که نتایج یادگیری برنامه، فرآیندهای برنامه و نتایج عملکردی مورد ارزیابی قرار گیرد (ابراهیم ۲۰۲۰).

ارزیابی جنبه‌های اطلاعاتی آموزش‌های دانشگاهی با توجه به اینکه امروزه همه اطلاعات مورد نیاز در فضای‌های مجازی قابل دسترسی است. شاید چندان ضرورت نداشته باشد، لذا ارزشمندتر از اطلاعات، امروزه مهارت‌ها هستند که اهمیت دارند از جمله اینکه دانشجو بتواند فناوری لازم را کسب کند، ادراک عمیق از دانش و اطلاعات بدست آورد، آنها را درونی کند روابط خلاقانه و مفید برقرار کند و توانایی لازم برای حضور در جامعه کسب کند. لذا آموزش‌ها باید به گونه‌ای ارزیابی شوند که شرایط دستیابی به این نوع از مهارت‌ها را فراهم کند (داوسان، ۲۰۱۹)؛ بنابراین در این پژوهش محقق بدنبال یافتن پاسخ به این سوال است که اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی در ارتباط با مهارت‌های ورود به جامعه چگونه است؟

به زعم محمدیان شریف و همکاران (۱۳۹۵)، اثربخشی استاد به مفهوم میزان توانایی اساتید برای دستیابی به اهداف آموزشی، ارتباط مثبت بین معلم و دانش‌آموز، صلاحیت‌ها و شایستگی‌ها، حضور به موقع، هیجان و انگیزه‌های آموزشی و انجام دادن کارهای همچون برنامه‌ریزی، توجه به نیازهای دانشجویان، استفاده از روش‌های متفاوت و جدید در کلاس درس و ایجاد انگیزه در آنان است.

به اعتقاد سلیمی و رضانی (۱۳۹۳)، اثربخشی کلی آموزش هر مدرس، در پرتو تقابل میان معیارهای کلی، شامل: طراحی تدریس، اجرای آموزش، مدیریت کلاس درس، روابط انسانی، ارزشیابی و ویژگی‌های شخصیتی مطلوب، سنجیده و تعیین می‌شود.

اسدی و همکاران (۱۳۹۴)، در تحقیقی با عنوان عوامل. مولفه‌های بنیادی تدریس اثربخش در آموزش عالی از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه کردستان انجام دادند، نتایج نشان داد که عوامل و مولفه‌های اساسی تدریس اثربخش از دیدگاه دانشجویان، شامل مهارت‌های آموزشی، ارزیابی نظام‌مند و منش فردی و از نظر اعضای

هیات علمی علاوه بر مهارت‌های آموزشی و منش فردی خصوصیات اخلاقی و عوامل ارتباطی، به عنوان دو مولفه مهم تدریس اثربخش در آموزش عالی بودند.

محمدی خانقاهی و حسینزاده (۱۳۹۴)، تحقیقی با عنوان تدوین و اعتباریابی مدل تدریس اثربخش برای اساتید دانشگاه تبریز انجام دادند، نتایج نشان داد که مدل پیشنهادی تدریس اثربخش، دارای چهارعامل، مهارت‌های حرفه‌ای تدریس، قدرت ارتباط با دانشجو، تسلط بر مواد و محتوای درسی و ارزشیابی است.

به زعم میرمحمدی میدی و همکاران (۱۳۹۱)، تدریس اثربخش مجموعه رفتارهای مدرس است که باعث دستیابی به اهداف آموزشی و بهبود بخشیدن به کیفیت آموزش می‌شود.

آراندا، رودریگز و رویو (۲۰۲۲) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که دانشگاه‌ها باید اساتید و دانشجویان را برای چالش‌های قرن پیش رو آماده کنند. آنها باید به دانشجویان مهارت‌هایی را آموزش بدهند تا آنها را برای ورود به جامعه و اشتغال موفق، آماده کنند. آنها باید هم به ادراک و نگرش دانشجویان و هم به جامعه، بازار و نیازهای آنها توجه کنند.

الاشکر و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیق خود در زمینه ارزیابی اثر بخشی آموزش‌های توسعه اساتید دانشگاه به این نتیجه دست یافتند که اثربخشی برنامه‌های آموزشی به معنای کسب مهارت در زمینه یادگیری، تدریس، ارزیابی دانشجویان، مدیریت و فعالیت‌های پژوهشی است. اثربخشی دوره‌های آموزشی در تقویت مهارت‌های مورد نیاز برای فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی معنا کردند.

مانا‌پا و همکاران (۲۰۱۹) در یک تحقیق فرا تحلیل از مدل‌های ارزیابی اثر بخشی دانشگاه‌ها به این نتیجه دست یافتند که ارزیابی اثر بخشی آموزش‌های دانشگاهی در قالب یک مدل جامع و کامل، ضروری است. به شکلی که هم به مدیریت دانشگاه در زمینه اثر بخشی کمک کند و هم زمینه برای تصمیم‌گیری و تدوین برنامه‌های بهتر و معنادارتر را فراهم کند آنها در این تحقیق به این نتیجه دست یافتند که ارزیابی اثر بخشی آموزش‌های دانشگاهی به صورت مستمر موجب تدوین شاخص مناسب برای ارتقاء کیفیت آموزش‌های دانشگاهی می‌شود.

السیابانی (۲۰۱۹) در تحقیق خود در زمینه ارزیابی اثر بخشی برنامه‌های آموزشی به این نتیجه دست یافت که ارزیابی اثر بخشی برنامه‌های آموزشی به منظور اینکه برنامه در مسیر درست حرکت می‌کند یا خیر، ضروری است. علاوه بر این ارزیابی اثر بخشی برنامه‌های

آموزشی موجب شناسایی مولفه‌هایی از برنامه می‌شود که برای فعالیت‌های آینده نیاز به بهبود دارند. مخصوصاً فعالیت‌های یادگیری، مواد و محتوای یادگیری، شایستگی‌ها و قابلیت‌های یاددهندگان؛ بنابراین در نتیجه این تحقیق تاکید شده است که تحلیل نیازهای هریک از مولفه‌های آموزش دانشجویان، بر تغییرات رفتاری آنان در آینده تاثیر می‌گذارد.

آموزش اثربخش به میزان موثر بودن اقدامات انجام شده برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده آموزش اشاره دارد (شفیعی سروستانی و همکاران، ۱۳۹۸). اثربخشی لزوماً در چهارچوب برنامه خاصی که با عنوان ارزشیابی است، باید تعریف شود. اثربخشی «نتیجه یا برآیندی از مجموعه فعالیت‌های طراحی، اجرا و ارزشیابی آموزشی است که نه تنها موجب افزایش و ارتقای سطح دانش، بینش و مهارت‌های دانش‌آموختگان می‌شود. بلکه باعث بهبود عملکرد آنان می‌شود» (خراسانی و دوستی، ۱۳۹۱ ص: ۲۱).

آموزش اثربخش با برنامه‌ریزی موثر و منظم شروع می‌شود، طراحی آموزشی فرایند سیستماتیکی را برای برنامه‌ریزی رویدادهای آموزشی برای استفاده از اصول آموزشی ارایه می‌کند. طراحان آموزشی، اصول آموزشی و یادگیری را برای آموزش‌های کاربردی و عملی به کار می‌گیرند تا یادگیری را تسهیل و عمیق‌تر سازند (عاقل، ۲۰۱۳).

اثربخشی آموزش را می‌توان با سطح پاسخ دانشجویان و/یا دانش و یادگیری آنها سنجید که از برنامه آموزشی به دست می‌آورند. سنجش اثربخشی آموزش‌های ارائه شده توسط دانشگاه‌ها یکی از عناصر کلیدی در نشان دادن چگونگی دستیابی به یک شغل مناسب در آینده است. اگر ثابت شود برنامه آموزشی موثر است، مؤثرتر از نیاز مؤسسه/سازمان خواهد بود. با این حال، اندازه‌گیری آموزش اثربخش یکی از بزرگترین چالش‌های پیش روی دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی است (براملی، ۱۹۹۴).

اگرچه روش‌ها و مدل‌های مختلف اندازه‌گیری برای سنجش اثربخشی آموزش وجود دارد، اما بسیاری از متخصصان و خبرگان، توسعه منابع انسانی تمایل دارند مدل دونالد کرک پاتریک توسعه یافته در سال ۱۹۵۹ را به عنوان مدل اصلی ارزیابی اثربخشی ترجیح دهند. این مدل رایج‌ترین و عمومی‌ترین مدل مورد استفاده در طبقه‌بندی ارزشیابی آموزش است (شجاع و همکاران، ۲۰۱۷). الگوی ارزشیابی کرک پاتریک الگوی ارزشیابی ترکیبی است که به‌طور هم‌سنگ فرایند و فرآورده تاکید دارد (یوسف زاده، ۲۰۱۷). الگوی کرک پاتریک در سال ۱۹۵۰ توسط کریک پاتریک بیان شده است. بیشتر مدل‌های ارزشیابی در سال‌های گذشته براساس چهار سطح بنا شده‌اند. که اولین بار توسط کریک پاتریک ارایه شده است (طاهرخانی و حمیدی، ۱۳۹۹). این الگو به‌عنوان الگوی جامع، ساده

و عملی برای بسیاری از موقعیت‌های آموزشی توصیف شده است و به وسیله بسیاری از متخصصان به عنوان معیاری در این حوزه شناخته می‌شود (سلیمانی و شهرزادی، ۲۰۱۶). هرچند ارزشیابی اثربخشی آموزشی در سطوح سوم و چهارم الگوی کرک پاتریک دنبال می‌شود؛ اما رسیدن به آن سطوح در بسیاری از برنامه‌های آموزشی میسر نمی‌شود یا امکان انجام ارزشیابی آموزشی در آن سطوح دشوار است (راجرام، ۲۰۱۷). شواهدی وجود دارد که ارزیابی آموزش‌های دانشگاهی تنها به سطح یک و دو محدود می‌شود زیرا ارزیابی در سطح سه و چهار منوط به اشتغال دانشجویان و حضور در محل کار آنان است (استیل و همکاران، ۲۰۱۶). به گفته ریو و همکاران (۲۰۱۷)، استفاده از مدل ارزیابی چهار سطحی کرک پاتریک دارای محدودیت‌هایی است، برخی تحقیقات محدود به سطح یک و دو انجام شده‌اند و مطالعات دیگری نیز تلاش کرده بودند برای رسیدن به سطوح سه و چهار، اما دامنه و دقت آنها محدود به نظر می‌رسد. برخی مطالعات هدف آنها استفاده از سطح سه بود (Embi et al. 2017; Moreira et al. 2018) اما به نظر می‌رسد که مفهوم این سطح را ساده می‌کند یا از آن فاصله می‌گیرد. مطالعه یاقوت و همکاران (۲۰۲۰) اشاره می‌کند به ارزیابی اثربخشی آموزش کرک پاتریک، اما فقط از منظر سطح یک به آموزش نگاه کرده است. بنابر این؛ در این تحقیق بر اساس سطح یک الگوی پاتریک (واکنش) اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی از منظر مهارت‌های ورود نیاز برای ورود به جامعه مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

مدل کرک پاتریک به عنوان پرکاربردترین مدل ارزیابی آموزشی در بخش‌های خصوصی و دولتی در سراسر جهان شناسایی شده است (Yaqoot et al. 2021). این مدل دارای چهار سطح است. چهارسطوح ارزیابی شامل: سطح یک- واکنش اندازه‌گیری است که به چگونگی کارآموز می‌نگرد آموزش را درک می‌کند؛ سطح دو- یادگیری ارزیابی آنچه از یادگیری آموخته می‌شود تجربه؛ سطح سه- تغییر رفتار برای ارزیابی این است که آیا کارآموز آنچه را که آموخته است به کار می‌برد یا خیر.

چارچوب نظری

ارزیابی اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی و سازمانی در جهت اطمینان از تحقق اهداف دوره‌های آموزشی و بازگشت سرمایه صرف شده جهت آموزش است. ارزیابی اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی مکانیسم قابل اطمینان برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزش عالی است که از نرخ بازگشت سرمایه در سطوح مختلف دانشگاه‌ها مطلع شوند. فرهنگ آکسفورد اثربخشی را درجه یا میزان موفقیت در دستیابی به یا تولید یک نتیجه مطلوب می‌داند، یا به عبارت دیگر میزان موفقیت در ایجاد نتیجه مطلوب. بنا بر این با بررسی اثربخشی

آموزش‌های دانشگاهی این سطح از موفقیت معادل کیفیت بازگشت سرمایه گذاری‌های آموزشی در نظر گرفته می‌شود.

در مورد مفهوم اثربخشی آموزش تعریف جامع و مشخصی وجود ندارد زیرا فرایند دستیابی به آن، آسان نیست. ارزیابی اثربخشی آموزش یعنی اینکه به صورت تقریبی تعیین کنیم آموزش‌های انجام شده تا چه حد مهارت‌های مورد نیاز سازمان به صورت عملی و کاربردی را شکل می‌دهد. ارزیابی اثربخشی آموزشی یعنی تعیین میزان تحقق اهداف آموزشی، تعیین نتایج قابل مشاهده از یادگیرندگان در اثر آموزش‌های اجرا شده، تعیین میزان انطباق رفتار یادگیرندگان با انتظارات نقش سازمانی، تعیین میزان درست انجام دادن کار که مورد نظر آموزش بوده است، تعیین میزان توانایی‌های ایجاد شده در اثر آموزش‌ها برای دستیابی به هدف‌ها. ارزشیابی آموزشی فرآیند تفسیر نتایج از طریق سنجش اطلاعات برای قضاوت در مورد اهداف کلی آموزش یا میزان موفقیت شرکت کنندگان در دوره آموزشی است. به طور کلی، ارزشیابی اثر بخشی آموزشی رویکرد منظم برای جمع آوری داده است که به مدیران برای رسیدن به تصمیمات مفید و با ارزش در مورد برنامه آموزش کمک می‌کند. برای انجام ارزیابی اثر بخشی آموزشی روش‌های متفاوت وجود دارد و محققان می‌توانند از ابزارهای مختلف مانند پرسشنامه خود ارزیابی، مشاهده و شاخص‌های عملکرد شغلی استفاده کنند. عدم وجود مفهوم سازی روشن و دقیق کیفیت سنجش اثر بخشی آموزشی میتواند باعث مشکلاتی در تضمین کیفیت سنجش شود؛ بنابراین، مطالعه ارزیابی اثر بخشی در آموزش دانشگاهی فراهم کردن بازبینی کلی معیارهای کیفیت سنجش، اثرات آنها، ارزیابی معیارهای کیفیت ارزیابی و منظرهایی است که باید هنگام ارزیابی کیفیت در نظر گرفته شوند.

برای انجام ارزیابی اثر بخشی آموزشی راهبرد های متفاوتی وجود دارد یکی از معروفترین این راهبرد ها توسط کرک پاتریک تهیه شده است. از منظر این راهبرد داشتن زمان مناسب بعد از آموزش برای رسیدن به نتایج، اندازه گیری نتایج بعد از آموزش و نیز تکرار اندازه گیری های اثر بخشی در فواصل زمانی مختلف می‌تواند در افزایش دقت ارزیابی اثر بخشی آموزشی موثر باشد. به عقیده کرک پاتریک چهار سطح مدل او، یک چارچوب منطقی را برای ارزشیابی فراهم می‌کند او این الگو را در یک هرم منظور داشته و بیان می‌دارد که هر چهار سطح ارائه شده در الگوی او مهم هستند و نباید نادیده گرفته شوند. زیرا می‌توان از طریق سنجش نتایج هر سطح تفسیر مطمئنی از سطوح دیگر این مدل را ایجاد کند.

به طور خلاصه، این اهمیت و اثربخشی آموزش و توسعه قابل توجه است زیرا تأثیر زیادی بر دانشگاه خواهد داشت. علاوه بر این، عملکرد با کیفیت بالا مورد نیاز دانشگاه است. بنابراین باید به سوی تغییرات سریع شرایط دانش، فناوری و تکالیف دانشگاهی پیش برویم. هدف از آموزش اثربخش مهم است زیرا جنبه های زیادی را روشن می کند. در سازمان امروزی باید به این مکانیسم ارزشیابی آموزشی توجه شود. باید به طور مستمر مطابق با نیازهای فعلی خود بیقین حاصل شود که چگونه ممکن است آموزش به آموزش مؤثر منجر شود.

روش

روش پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی از منظر زمانی پیمایشی مقطعی و از نظر روش جمع آوری و تحلیل داده ها توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش کلیه دانشجویان دانشگاه دولتی شهر ایلام است که در سال ۱۴۰۰ تعداد آنها ۵۳۰۰ و در پنج دانشکده مشغول به تحصیل بوده اند. حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۲۰۰ نفر برآورد شده است و روش نمونه گیری طبقه ای با انتساب متناسب انجام شد. تعداد ۱۸۱ پرسشنامه بعد از جمع آوری وارد تحلیل شدند. داده های مورد نیاز برای ارزیابی اثربخشی آموزش های دانشگاهی بر اساس مهارت های مورد نیاز برای ورود به جامعه بر اساس مهارت های شناسایی شده در گزارش مجمع جهانی اقتصاد سال ۲۰۲۰ تنظیم شده اند. این مهارت ها در چهار دسته مهارت های فردی، مهارت های تخصصی یا آکادمیک، مهارت های فنی - شغلی و مهارت های عمومی قرار گرفتند. روایی پرسشنامه توسط خبرگان حوزه علوم تربیتی و جامعه شناسی مورد تایید قرار گرفت علاوه بر آن روایی واگر و روایی همگرا نیز برای پرسشنامه برآورد و مورد تایید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه از طریق فرمول آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بالاتر از ۰/۷۰ محاسبه شد. به منظور تحلیل یافته ها از دو نرم افزار SPS، PLS استفاده شد. جهت تحلیل داده های جمع آوری شده علاوه بر تحلیل توصیفی داده ها از T مقایسه میانگین ها و تحلیل عاملی تاییدی استفاده گردید.

یافته‌ها

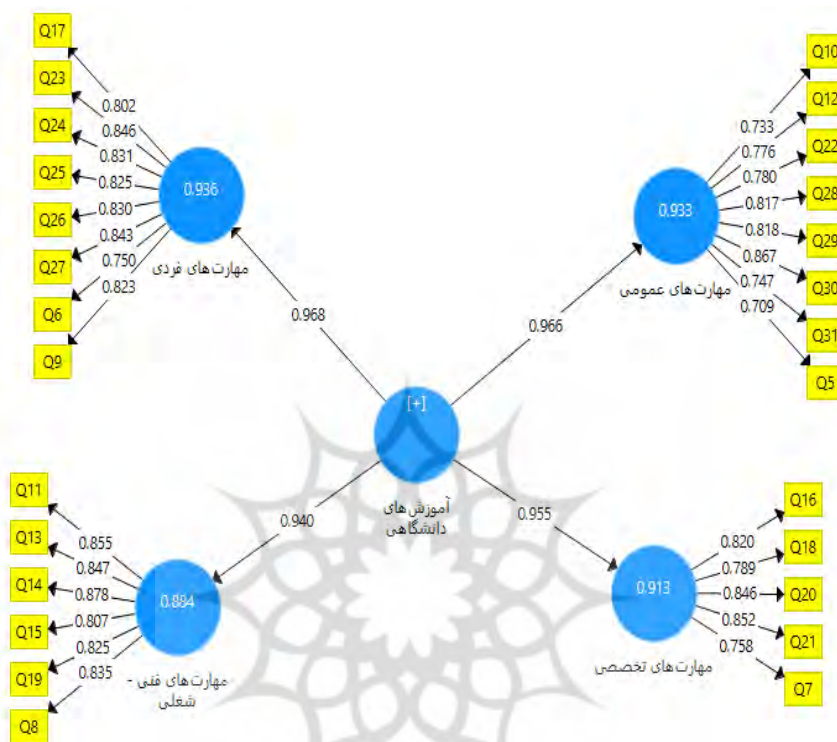
جدول (۲) توصیف پاسخگویان بر اساس شاخص‌های پژوهش

درصد	فراوانی	نام متغیر	
۵۶.۹	۱۰۳	زن	جنسیت
۴۳.۱	۷۸	مرد	
۴۵.۳	۸۲	ادبیات	گروه تحصیلی
۱۳.۳	۲۴	علوم پایه	
۱۱.۶	۲۱	فنی مهندسی	
۲۶	۴۷	کشاورزی	
۳.۹	۷	دامپزشکی	
۹۲.۸	۱۶۸	کارشناسی	مقطع تحصیلی
۷.۲	۱۳	کارشناسی ارشد	
۸۵.۶	۱۵۵	بیکار	اشتغال
۱۴.۴	۲۶	شاغل	
۱۰۰	۱۸۱	کل	

بر اساس یافته‌های جمعیت شناختی در جدول (۲) (۵۶/۹) درصد از نمونه آماری دختر، (۴۳/۱) پسر و بیشترین تعداد حجم نمونه متعلق به دانشکده ادبیات و علوم انسانی و (۹۲/۸) نیز در مقطع کارشناسی مشغول به تحصیل بوده‌اند.

ارزیابی مدل اندازه‌گیری

یک مدل اندازه‌گیری مربوط به بخشی از مدل کلی می‌شود که در برگیرنده یک مولفه به همراه سوالات مربوط به آن مولفه است. برای بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری سه معیار پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده می‌شود.

نمودار (۱) مدل ضرایب استاندارد

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ضرایب بارهای عاملی^۱:

جدول (۳) بررسی پایایی و روایی همگرا

AVE	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ	ضرایب بارهای عاملی			نام متغیر	
۰/۶۶۲	۰/۹۰۷	۰/۸۷۲	۰/۷۵۸	Q7	مهارت‌های تخصصی		
			۰/۸۲	Q16			
			۰/۷۸۹	Q18			
			۰/۸۴۶	Q20			
			۰/۸۵۲	Q21			
۰/۶۱۲	۰/۹۲۶	۰/۹۰۹	۰/۷۰۹	Q5	مهارت‌های عمومی		
			۰/۷۳۳	Q10			
			۰/۷۷۶	Q12			
			۰/۷۸	Q22			
			۰/۸۱۷	Q28			
			۰/۸۱۸	Q29			
			۰/۸۶۷	Q30			
۰/۶۷۱	۰/۹۴۲	۰/۹۳	۰/۷۵	Q6	مهارت‌های فردی		
			۰/۸۲۳	Q9			
			۰/۸۰۲	Q17			
			۰/۸۴۶	Q23			
			۰/۸۳۱	Q24			
			۰/۸۲۵	Q25			
			۰/۸۳	Q26			
۰/۷۰۸	۰/۹۳۶	۰/۹۱۷	۰/۸۳۵	Q8	مهارت‌های فنی - شغلی		
			۰/۸۵۵	Q11			
			۰/۸۴۷	Q13			
			۰/۸۷۸	Q14			
			۰/۸۰۷	Q15			
			۰/۸۲۵	Q19			

مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی، ۰/۴ می‌باشد. در جدول فوق ضرایب بارهای عاملی مربوط به عامل‌های تحقیق از ۰/۴ بیشتر می‌باشد. در صورتی که پس از اجرای مدل، به سوال‌هایی با بارهای عاملی کمتر از ۰/۴ برخورد کنیم، مجبور به حذف آن سوال هستیم. با توجه به اینکه مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ ۰/۷، برای پایایی ترکیبی

زینب طولابی ♦ ۵۸۳

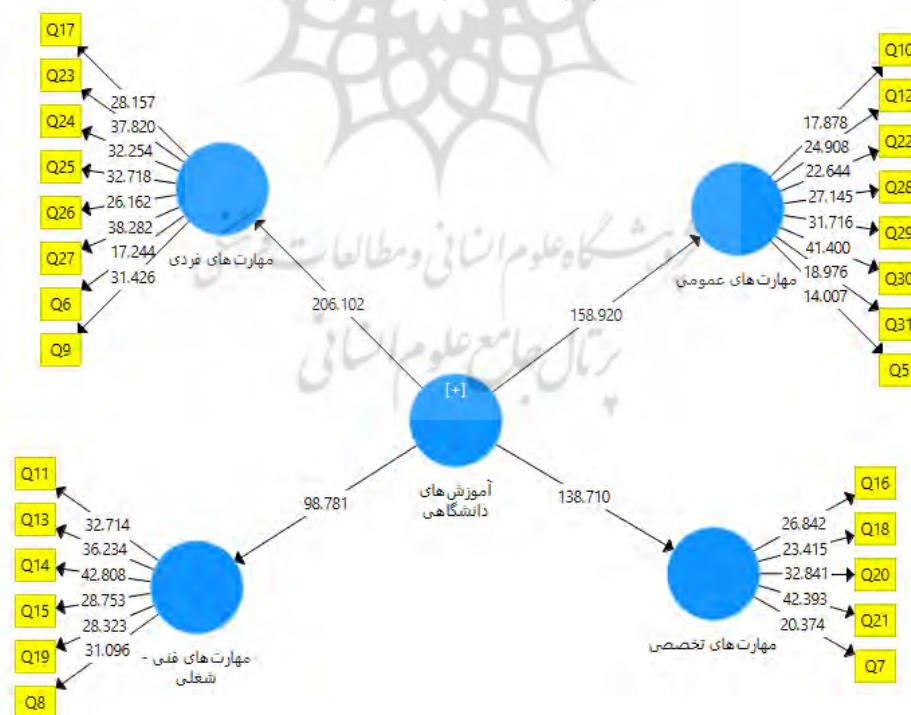
۰/۷ و برای AVE، ۰/۵ می‌باشد و تمامی معیارها در قسمت سنجش بارهای عاملی مقدار مناسبی دارند، می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی و روایی همگرایی تحقیق را تایید نمود.

جدول (۴) بررسی روایی واگرایی مولفه‌های اصلی پژوهش به روش فورنل و لارکر

نام متغیر	مهارت‌های تخصصی	مهارت‌های عمومی	مهارت‌های فردی	مهارت‌های فنی - شغلی
مهارت‌های تخصصی	۰/۸۱۴			
مهارت‌های عمومی	۰/۸۹	۰/۷۸۲		
مهارت‌های فردی	۰/۹۰۲	۰/۹۳۵	۰/۸۱۹	
مهارت‌های فنی - شغلی	۰/۸۶۵	۰/۸۷۳	۰/۸۶۷	۰/۸۴۲

همان گونه که در جدول (۴) مشخص شده است، در جاهایی که با رنگ تیره مشخص شده است مقدار جذر AVE هر عامل از مقدار همبستگی دو عامل بیشتر است؛ بنابراین روایی واگرایی تحقیق را به روش فورنل و لارکر تایید می‌شود.

نمودار (۲) مدل ضرایب معناداری

جدول (۵) بررسی روابط درون مدل ساختاری

P Value	Value T	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد	بررسی رابطه‌ها درون مدل ساختاری تحقیق
۰/۰۰۰	۱۳۸/۷۱	۰/۰۰۷	۰/۹۵۵	آموزش‌های دانشگاهی ← مهارت‌های تخصصی
۰/۰۰۰	۱۵۸/۹۲	۰/۰۰۶	۰/۹۶۶	آموزش‌های دانشگاهی ← مهارت‌های عمومی
۰/۰۰۰	۲۰۶/۱۰۲	۰/۰۰۵	۰/۹۶۸	آموزش‌های دانشگاهی ← مهارت‌های فردی
۰/۰۰۰	۹۸/۷۸۱	۰/۰۱	۰/۹۴	آموزش‌های دانشگاهی ← مهارت‌های فنی - شغلی

با توجه به مندرجات جدول (۵) که برای همه‌ی رابطه‌ها نشان داده شده است بین متغیرهایی رابطه معنی‌داری برقرار است که مقدار (T) برای این رابطه‌ها بیشتر از ۱/۹۶ باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی با تاکید بر مهارت‌های ورود به جامعه انجام شد. جهت ارزیابی اثربخشی از سطح یک مدل ارزیابی پاتریک شامل واکنش دانشجویان نسبت به آموزش‌های دانشگاهی استفاده شد. نتایج حاصل از بررسی فرضیات تحقیق نشان داد که بین آموزش‌های دانشگاهی و مهارت‌های ورود به جامعه در سطوح مهارتی تعیین شده (توسط گزارش مجمع جهانی اقتصاد سال ۲۰۲۰) ارتباط معنی‌دار وجود دارد. این مهارت‌ها در قالب مهارت‌های علمی - تخصصی، عمومی، فنی - شغلی و فردی دسته‌بندی شده‌اند. سوالی که همواره در ارزیابی آموزش‌های دانشگاهی مطرح می‌شود، این است که آیا همزمان با تغییرات پویا در مسیرهای ورود به جامعه فارغ التحصیلان، دانشگاه می‌تواند دانشجویان را به اندازه کافی برای ورود به بازار کار آماده کند؟ (دینک، ۲۰۱۸؛ گیس و همکاران، ۲۰۱۷؛ آلبرتز و همکاران، ۲۰۱۵؛ فورمن و همکاران، ۲۰۱۱). بررسی‌های انجام شده در زمینه آموزش‌های دانشگاهی نشان می‌دهد که شکل‌گیری و تقویت مهارت‌های دانشجویان در محیط دانشگاه، در واقع به فرایندها و تلاش‌ها برای درک ساختار پویای آموزش وابسته است؛ به عبارت دیگر درک این نکته است که چگونه مهارت‌ها در ترکیب پیچیده‌ای از محیط و ارتباط با فعالانی که در آن قرار می‌گیرند، رشد

می‌کنند و توسعه می‌یابند. اینکه مهارت‌ها چگونه شکل می‌گیرند؟ پاسخ به این سوال متمرکز بر تحلیل موقعیت‌های آموزش و یادگیری دانشجویان است که زمینه را برای رشد و توسعه مهارت‌ها در آنان ایجاد می‌کند، یعنی فعالیت‌های آموزشی مهارت‌ها را شکل می‌دهد و قابلیت انتقال آنها را به جامعه فراهم می‌کند. دسته اول از مهارت‌های ورود به جامعه، مهارت‌های علمی تخصصی دانشجویان است که متاثر از آموزش‌های دانشگاهی است؛ به عبارت دیگر ارزیابی در سطح واکنش دانشجویان نشان دهنده این مطلب است که آموزش‌های دانشگاهی می‌تواند قابلیت‌های علمی و تخصصی را در رشته‌های تحصیلی دانشجویان در آنان ایجاد کند. در واقع ارزیابی واکنش دانشجویان به آموزش‌های دانشگاهی نشان دهنده ارتباط بین قابلیت‌ها و ظرفیت‌های علمی و تخصصی دانشجویان و آموزش‌های دانشگاهی است. آنچه که از آموزش‌های دانشگاهی انتظار می‌رود قبل از هر چیز دیگری ایجاد و تقویت مهارت‌های فنی-تخصصی است، مهارت‌هایی که به موجب آنها فارغ التحصیلان بتوانند قابلیت‌های خود را در جامعه و در محیط کار به منصفه ظهور برسانند. ظهور اقتصادهای دانش بنیان، لزوم بهره‌مندی از توانایی‌های علمی و تخصصی برای بکارگیری دانش خود در موقعیت‌های مختلف را دو چندان نموده است (اندروز و هیگسون، ۲۰۰۸). از مشکلات دانشجویان عدم درک و تطبیق دروس تئوری با واقعیت است و نیز اینکه مهارت‌های فنی لازمه برای انجام کارهای عملی در مشاغل آینده خویش را ندارند و صرفاً جمعی از فرمول‌ها را در ذهن دارند که با گذشت زمان نیز از یاد می‌برند. عدم وجود مهارت فنی و عملی باعث شده است که کارآفرینی در بین دانشجویان کاهش یافته است و رفته رفته نیز از تعداد این افراد کم می‌شود. یکی از دغدغه‌های امروزه کشور عدم حضور کارآفرین می‌باشد که دلیل عمده آن عدم وجود مهارت فنی و عملی لازمه می‌باشد؛ بنابراین؛ ارایه بهتر دانش به دانشجویان و تقویت قابلیت‌های علمی آنان برای موفقیت در جامعه دانش محور ضروری است. آموزش‌های دانشگاهی علاوه بر ارایه دانش مورد نیاز به دانشجویان می‌توانند روش‌های بکارگیری دانش و استفاده از آن در موقعیت‌های جدید را به آنان آموزش دهند. نتایج یک بررسی توسط هوسان (۲۰۱۸) نشان داده است که اکثر دانشجویان بعد از فارغ التحصیلی در ارزیابی خود از عملکرد دانشگاه‌ها معتقد بودند که ایجاد فرصت‌های لازم برای آموزش مناسب مانند مهارت‌ها و دانش حرفه‌ای مورد نیاز در آینده از مهمترین وظایفی است که دانشگاه‌ها باید به آن توجه داشته باشند. علاوه بر مهارت‌های علمی و تخصصی، فراهم کردن مهارت‌های شغلی برای دانشجویان با آموزش‌های دانشگاهی مرتبط است. دانشگاه‌ها

علاوه بر آموزش‌های علمی می‌توانند مهارت لازم برای موفقیت شغلی در دانشجویان ایجاد کنند. نتایج برخی مطالعات نشان داده است که چنانچه دانشگاه‌ها با رویکرد تقویت فعالیت‌های حرفه‌ای به آموزش دانشجویان بپردازند، نه تنها تاثیر منفی بر سطح یادگیری آنان ندارد، بلکه آنها را برای ورود به جامعه بیشتر آماده می‌کند (شورتلایت و ادی، ۲۰۱۸؛ فورمن، ۲۰۰۱؛ فلدن و همکاران، ۲۰۱۱). فراهم کردن تنوع در فرصت‌های آموزشی منجر به شکل‌گیری مهارت‌های متنوع در دانشجویان می‌شود؛ و باعث می‌شود دانشجویان به متقاضیان شغلی توانمند تبدیل شوند (لوشباگ و همکاران، ۲۰۱۱). ارتباط بین آموزش‌های دانشگاهی و مهارت‌های ورود به جامعه مخصوصاً مهارت‌های شغلی، از طریق یادگیری فعال، آزمایشگاه‌های تحقیق محور، همسویی کار کلاسی با کارهای عملی در داخل و خارج از دانشگاه، نه تنها باعث می‌شود آموزش برای دانشجویان جذاب شود بلکه به تقویت مهارت‌های مورد نیاز آنان منجر خواهد شد. براساس نتایج تحقیقات، دانشجویانی که در فعالیت‌های آموزشی متنوع تری در دانشگاه فعالیت دارند بهبود در مهارت‌های مختلف ارتباطی، مدیریتی، سازمانی و مهارت‌های مدیریت زمان خود گزارش کرده‌اند (جوردن و هاو، ۲۰۱۸). فارغ‌التحصیلان دانشگاه برای موفقیت در انجام وظایف شغلی نیاز به مهارت‌هایی مانند مهارت‌های تیمی، حل مسأله، درک و تعامل متقابل با مشتریان و کارفرما دارند. بخشی از این مهارت‌ها تجربی و از طریق تمرین آموخته می‌شوند و بخشی قابل یادگیری و از طریق آموزش‌های دانشگاهی به دست می‌آیند. اگر چه انتظار می‌رود مهارت‌های شغلی از طریق آموزشی‌های قبل و ضمن خدمت آموخته شوند اما ترکیب مواد و محتوای آموزشی دانشگاهی میتواند به گونه‌ای باشد که دانشجویان علاوه بر دروس و محتوای تئوری، مهارت‌های مورد نیاز شغلی را در حد قابل قبول یاد بگیرند. اگرچه برخی از مهارت‌های مورد نیاز برای ورود به جامعه در دسته بندی‌های مختلف ممکن است همپوشانی داشته باشند اما هر کدام از مهارت‌ها در موقعیت‌های متفاوت جامعه مورد نیاز است. در ارزیابی واکنش دانشجویان به ارتباط بین آموزش‌های دانشگاهی و مهارت‌های ورود به جامعه، ارتباط با مهارت فردی دانشجویان را نیز تایید نموده‌اند. از جمله مهارت‌های ارتباطی، عزت نفس، شجاعت، سازگاری و سایر مهارت‌هایی که رشد و توسعه فردی را در آنان ایجاد می‌کند. بهبود مهارت‌های ارتباطی (آسمانی، ۲۰۱۵؛ گنگولی، ۲۰۰۷) و مهارت‌های خود کارآمدی (آتیلگان، ۲۰۰۳؛ اکوور و واشنگتن و توماس، ۲۰۰۷) در ارزیابی مهارت‌های

ورود به جامعه بیشتر از سایر مهارت‌ها مورد توجه محققان قرار گرفته‌اند (صبح و همکاران، ۲۰۲۰).

وانگ و چانگ (۲۰۱۹) و منگ (۲۰۱۸) مهارت‌های ارتباطی را به عنوان یک مهارت فردی در موفقیت‌های اجتماعی دانشجویان موثر دانسته‌اند. دانشجویانی که از مهارت فردی بهره‌مند باشند، در موقعیت‌های اجتماعی پیش رو افرادی خلاق، شجاع و دارای سازگاری بالا هستند، آنها به راحتی می‌توانند عقاید خود را بیان کنند و در موقعیت‌های اجتماعی با عزت نفس بالا به عنوان یک فرد موفق عمل کنند (او تکلو، ۲۰۰۹). آموزش‌های دانشگاهی با رویکرد آینده‌نگری نسبت به فرهنگ‌های متفاوتی که فارغ‌التحصیلان در آینده در معرض آنها قرار می‌گیرند، می‌توانند آنها را برای رویا رویی با فرهنگ‌ها و جوامعی فراتر از محیط تحصیل خود آماده کنند؛ بنابراین بهره‌مندی از مهارت‌های فردی در موفقیت آنها در جوامعی که در آینده با آنها مواجه می‌شوند ضروری است.

اگر چه بخش مهمی از مهارت‌های مورد نیازی که آموزش‌های دانشگاهی در شکل‌گیری آنها نقش دارند مهارت‌های فردی است؛ اما برخی از مهارت‌های دیگر با عنوان مهارت‌های عمومی نیز در ارزیابی واکنش دانشجویان نسبت به آموزش‌های دانشگاهی مورد تایید قرار گرفته است. مهارت‌هایی مانند: حل مساله، انعطاف پذیری، کار تیمی، تصمیم‌گیری، مدیریت زمان و انتقاد پذیری. بهره‌مندی از مهارت‌هایی که برخی منابع آنها را به عنوان مهارت‌های نرم مطرح می‌کنند. این مهارت توانایی دانشجویان را برای موفقیت و رقابت در زندگی اجتماعی خود تقویت می‌کند. دانشگاه‌ها با بهبود مهارت‌های عمومی دانشجویان آنان برای زندگی موفق و با کیفیت در محیط متنوع اجتماعی آماده می‌کنند. همچنان که (گروزد و همکاران در سال ۲۰۱۸) در تحقیق خود نشان دادند مهارت‌های مورد نیاز برای موفقیت فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در جامعه (حل مساله، کار تیمی، تفکر انتقادی، تعاملات بین فرهنگی) توسط دانشگاه‌ها آموزش داده می‌شوند تا آنان در آینده در موقعیت‌های اجتماعی مختلف بتوانند عملکرد مناسبی داشته باشند. این مهارت‌ها مجموعه‌ای از قابلیت‌های فردی و اجتماعی هستند که اثر بخشی را تسهیل می‌کنند و موجب تعامل و همکاری بین افراد در جامعه می‌شوند.

پیشنهادها و محدودیت‌ها: بر اساس یافته‌های این تحقیق پیشنهاد می‌شود: دانشگاه‌ها نسبت به اهمیت اثر بخشی آموزش‌های دانشگاهی حساسیت بیشتری نشان دهند؛ زیرا انتظارات دانشجویان نشان دهنده این نکته است که آموزش‌های دانشگاهی می‌تواند بر مهارت‌های مورد نیاز آنان برای موفقیت در جامعه موثر باشد.

۵۸۸ ♦ ارزیابی اثربخشی آموزش‌های دانشگاهی با تاکید بر...

پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها از انتظارات دانشجویان و کار فرمایان و به طور کلی جامعه به صورت روز آمد مطلع باشد.

پیشنهاد میشود دانشگاه‌ها ارزیابی اثر بخشی آموزش‌های خود را علاوه بر اینکه در سطح نظری انجام می‌دهند در سطح عملی و محیط کار دانشجویان نیز انجام دهند.

آگاهی از تغییر انتظارات جامعه از فارغ التحصیلان دانشگاهی فرصت تجدید نظر در سر فصل دروس را فراهم می‌کند. پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها بر اساس یافته‌های حاصل از مرجع دقیق ارزیابی مداوم نسبت به برنامه‌ی آموزشی و درسی بازنگری انجام دهد.

پیشنهاد می‌شود فارغ التحصیلان به صورت نظام مند مورد ارزیابی و رصد قرار گیرند و مهارت‌های مورد نیاز جامعه احصاء شوند.

در این تحقیق محدودیت اصلی مربوط به الگوی ارزیابی کرک پاتریک بود که ارزیابی بر اساس سطح سه و چهار آن نیازمند بانک‌های اطلاعاتی از فارغ التحصیلان پس از استخدام است که در دانشگاه مورد بررسی این داده‌ها موجود نبود.

منابع

- اسدی، محمد، غلامی، خلیل و بلند همتان، کیوان (۱۳۹۴). عوامل و مولفه‌های بنیادی تدریس اثربخش در آموزش عالی از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه کردستان، فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱(۱۱): ۱۲۳-۱۴۹.
- سلیمی، جمال و رمضانی، قباد (۱۳۹۳). شناسایی مولفه‌های تدریس اثربخش و ارزیابی وضعیت تدریس (مطالعه موردی: دانشگاه علمی کاربردی استان کردستان)، فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، ۸(۴): ۳۳-۶۱.
- شفیعی سروستانی، مریم؛ جهانی، جعفر؛ زارع، علی اصغر؛ موسوی پور، روح الله (۱۳۹۸). نقش انواع سبک تفکر معلمان در اثربخشی آموزشی کلاس‌های درسی از دید معلمان و دانش آموزان.
- طاهرخانی، مریم؛ حمیدی، ناصر. (۱۳۹۹). ارزیابی اثربخشی دوره‌های آموزش ضمن خدمت در افزایش توانمندی کارکنان. فصلنامه مدیریت توسعه و تحول (۴۱)، ۳۶-۲۱.
- محمدی خانقاهی، محمد و حسینزاده، امیدعلی (۱۳۹۴). تدوین و اعتبار یابی مدل تدریس اثربخش برای اساتید دانشگاه تبریز، فصلنامه آموزش و ارزشیابی، ۳۱(۸): ۷۷-۹۷.
- محمدیان شریف، کویستان، غریبی، حسن و حبیبی کلپیر، رامین (۱۳۹۵)، مطالعه نیمرخ شخصیتی، صلاحیت‌های حرفه‌ای و اثربخش معلمان متوسطه شهرستان میروان: تحلیل مبتنی بر شخص، فصلنامه تدریس پژوهی، ۱(۴): ۲۷-۴۶.
- میرمحمدی میدی، سید جلیل. مظلومی محمود آباد، سید سعید. شریف پور، زهرا. شهبازی، حسن و محمودلو، اعظم (۱۳۹۱). بررسی ویژگی‌های تدریس اثربخش از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، فصلنامه توسعه آموزش در علوم پزشکی، ۵(۹): ۵۲-۶۲.

- یوزباشی، علیرضا (۱۳۹۵). طراحی و تبیین الگوی اثربخشی انتقال یادگیری در سازمان‌ها (مورد: شرکت ملی گاز ایران)، رساله دکتری تخصصی مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، ۱۲: (۴)
- Brown, R. & H. Carasso (2013) *Everything for Sale? The Marketisation of UK Higher Education* (Abingdon, Routledge)
 - Chauda, G. & Recktenwald, G. (2021, July). Effect of a Concept Review Intervention on the Student's Knowledge Retention and Demonstration of Pre-requisite Fundamental Concepts. In *2021 ASEE Virtual Annual Conference Content Access*.
 - hilips, D. & G. Whannel (2013) *The Trojan Horse: The Growth of Commercial Sponsorship* (New York, Bloomsbury)
 - Kolchina, V. V. Rachek, S. V. Sergeeva, M. G. & Cherepakhina, R. D. (2021). Study of The Soft Skills Development in The Framework Of The Activities Of Student Communities. *Propósitos y representaciones*, 9(2), 32.
 - KASSAW, M. M. (2022). Training Effectiveness (TREF) Provided by Ethiopian Ministry of Revenues Training Centre.
 - Manap, R. Othman, N. Roslan, S. N. Ismail, K. & Kamarubahrin, A. F. (2019). Measuring the effectiveness of university programmes based on evaluation models: a meta-analysis. *AL-ABQARI: Journal of Islamic Social Sciences and Humanities*.
 - McCowan, T. (2016) Universities and the post-2015 development agenda: an analytical framework, *Higher Education*, 72.4, pp. 505-523
 - McGettigan, A. (2013) *The Great University Gamble: Money, Markets and the Future of Higher Education* (New York, Pluto Press)
 - Melguizo, T, & Coates, H. (2017). The Value of Assessing Higher Education Student
 - .Moreira, I. C. Ramos, I. Ventura, S. R. & Rodrigues, P. P. (2019). Learner's perception, knowledge and behaviour assessment within a breast imaging E-Learning course for radiographers. *European Journal of Radiology*, 111, 47-55.
 - Learning Outcomes. *AERA Open*. <https://doi.org/10.1177/2332858417715417>
 - Sabbah, S, Hallabieh, F. & Hussein, O. (2020). Communication Skills among Undergraduate Students at Al-Quds University. *World Journal of Education*, 10(6), 136-142.
 - Shoja K, Karami M, Ahanchian MR, Nadi M. (2017). Evaluating the Effectiveness of Training Program: Case study, Ferdowsi University of Mashhad. *Journal of Training and Development of Human Resources*;
 - Trow, M. (1996). *Trust, markets and accountability in higher education: A comparative perspective* [Research & Occasional Papers Series: CSHE.1.96]. Berkeley, CA: University of California, Berkeley.
 - Yousefzade M, Alimardani A. (2017). Evaluation of the Effectiveness of Police Operations Training Course Based on Kirk Patrick Model. *Entezam-e- Ejetemaei*; 9 (1): 23-46.
 - Yaqoot, E. S. I, Noor, W. S. W. M, & Isa, M. F. M. (2021). The predicted trainer and training environment influence toward vocational training effectiveness in Bahrain. *Journal of Technical Education and Training*, 13(1), 1-14.

- Embi, Z. C, Neo, T. K, & Neo, M. (2017). Using Kirkpatrick's Evaluation Model in a Multimedia-based Blended Learning Environment. *Journal of Multimedia Information System*, 4(3), 115-122.
- Asadi, Mohammad, Gholami, Khalil and Boland Hemtan, Kivan (2014). Basic factors and components of effective teaching in higher education from the perspective of students and faculty members of Kurdistan University, *New Educational Thoughts Quarterly*, 1(11): 123-149
- Salimi, Jamal and Ramezani, Qabad (1393). Identifying the components of effective teaching and evaluating the teaching situation (case study: Kurdistan Applied Science University), *Educational Measurement and Evaluation Studies Quarterly*, 8(4): 33-61
- Shafii Sarostani, Maryam; Jaafar, Jaafar; Zare, Ali Asghar; Mousavipour, Ruhollah (2018). The role of different types of teachers' thinking styles in the educational effectiveness of classrooms from the perspective of teachers and students
- Taherkhani, Maryam; Hamidi, Naser. (2019). Evaluating the effectiveness of in-service training courses in increasing the ability of employees. *Development and Transformation Management Quarterly* (41), 21-36
- Mohammadi Khanqahi, Mohammad and Hosseinzadeh, Omid Ali (2014). Development and validation of an effective teaching model for Tabriz University professors, *Education and Evaluation Quarterly*, 31(8): 77-97
- Mohammadian Sharif, Koistan, Gharibi, Hassan and Habibi Kaliber, Ramin (2015), study of personality profile, professional and effective qualifications of secondary school teachers of Marivan city: Person-based analysis, *Teaching Research Quarterly*, 1(4): 27-46
- Mirmohammadi Meybodi, Seyyed Jalil, Mazloumi Mahmoodabad, Seyed Saeed, Sharifpour, Zahra, Shahbazi and Hasan Mahmoudlou, Azam (2013). Investigating the characteristics of effective teaching from the students' point of view of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd, *Quarterly Journal of Education Development in Medical Sciences*, 5(9): 52-62
- Yuzbashi, Alireza (2015). Designing and explaining the model of the effectiveness of learning transfer in organizations (Case: National Gas Company of Iran), *Doctoral Thesis of Educational Management, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Tehran University*, 12